

วิเคราะห์ความกตัญญูผ่านประเพณีผีป่วนตาของชาวอีสาน AN ANALYSIS THE GRATITUDE IN THE PHI PU-TA TRADITION OF ESAN PEOPLE

พระพัชรพล ปญญารโธ¹, พระครูศรีปัญญาวิกรม², วิเชียร ชาบุตรบุณฑริก³
Phra Patcharapon Panyatharo¹, Phrakhrusripunyawikarom², Wichian Chabutrbumtharik³
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์¹⁻³
Buriram Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹⁻³
E-mail : naidin680@gmail.com

ได้รับบทความ: 8 กรกฎาคม 2565; แก้ไขบทความ: 22 พฤศจิกายน 2565; ตอรับตีพิมพ์: 24 พฤศจิกายน 2565;

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญู 2) เพื่อศึกษาประเพณีผีป่วนตาของชาวอีสาน 3) เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญูผ่านประเพณีผีป่วนตา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาค้นพบว่า พุทธจริยศาสตร์มีรากฐานแนวคิดและวิธีการมองโลกและสรรพสิ่งมาจากพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้พุทธจริยศาสตร์จึงมีลักษณะเป็น “จริยศาสตร์ศาสนา” ลักษณะของพุทธจริยศาสตร์ สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ พุทธจริยศาสตร์แบบจารีตหมายถึงหลักจริยศาสตร์ที่มาจากคำสอนในทางพระพุทธศาสนา และพุทธจริยศาสตร์ร่วมสมัย หมายถึงชุดคำอธิบายหลักพุทธจริยศาสตร์ในประเด็นความขัดแย้งต่าง ๆ หรือเกณฑ์เพื่อพิจารณาและตัดสินใจในกรณีที่ต้องมีทางเลือก เพื่อยุติข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น ความกตัญญูเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติด้วยพระองค์เองและแนะนำสาวกให้ปฏิบัติในหลักของความกตัญญู หลักความกตัญญูจึงเป็นหลักธรรมด้านพุทธจริยศาสตร์ที่สำคัญและสามารถนำมาปฏิบัติได้ประเพณีเช่นผีป่วนตาเป็นความเชื่อที่มีพื้นฐานมาจากความเชื่อในเรื่อง “ผี” หรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนในชุมชนก่อนที่จะรับพุทธศาสนา ชาวอีสานเชื่อว่าผีป่วนตาสามารถพิทักษ์คุ้มครองได้ทุกอย่าง ตั้งแต่ชีวิตชาวบ้าน สัตว์เลี้ยง ตลอดจนทรัพย์สินส่วนรวมของหมู่บ้าน อีกทั้งยังสามารถป้องกันผีป่าและผีที่มาจากที่อื่นไม่ให้รบกวนชาวบ้านได้อีกด้วย ผีป่วนตาจะช่วยคนดีที่ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม หรือกฎเกณฑ์ของสังคม จะลงโทษผู้ละเมิดกฎเกณฑ์ไม่เคารพผีป่วนตาจากการวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์ความกตัญญูผ่านประเพณีผีป่วนตา ก็คือหลัก จริยศาสตร์ระดับต้นในพุทธศาสนา เพราะหลักพุทธจริยศาสตร์ระดับต้นมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้คนมีความประพฤติถูกต้อง เป็นคนดี มีระเบียบวินัย อยู่ร่วมกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วยดี ให้เกื้อกูล ไม่เบียดเบียน ไม่ทำลาย จึงกำหนดให้มนุษย์ปรกติทั่วไปมี ศีล 5 ข้อ เป็นอย่างต่ำ

คำสำคัญ: ประเพณีผีป่วนตา, จริยศาสตร์, ความกตัญญู, ชาวอีสาน

Abstract

The purpose of this thesis is 1) to study the Buddhist ethics of Gratitude, 2) to study the Phi Pu-Ta tradition of Isan people, 3) to analyze the Buddhist ethics of Gratitude through the Phi Pu-Ta tradition. The result of research found that; Buddhist ethics is rooted in the concepts and methods of seeing the world and things from Buddhism. For this reason, Buddhist ethics is characterized as "Religious Ethics" characteristics of buddhist ethics can be classified into two types: Buddhist ethics, traditional refers to the ethics that come from teachings in Buddhism. and contemporary Buddhist ethics Refers to a set of explanations of Buddhist ethics in various conflicting issues. or criteria to consider and decide where alternatives are required. to settle conflicts that arise Gratitude is a principle practiced by the Buddha himself and instructed his disciples to practice the principle of gratitude. The principle of filial piety is therefore an important Buddhist ethics principle and can be applied in practice. The tradition Phi Pu-Ta is a belief that is based on the belief in "ghosts" or holy spirits. which is the traditional belief of the people in the community before accepting Buddhism Isan people believe that Phi Ta Pu can protect everything. From the lives of villagers, pets, as well as the common property of the village It can also prevent forest ghosts and ghosts from other places from disturbing the villagers as well. Phi Pu-Ta will help good people who follow the traditions. or rules of society will punish those who violate the rules and do not respect the spirits of their grandfathers. From the analysis of Buddhist ethics, gratitude through the Phi Pu-Ta tradition it is the first ethical principle in Buddhism. because the principles of Buddhist ethics at the beginning level have a purpose in order for people to behave properly, be good, have discipline co-exist with others and various environments well, be supportive, do not encroach, do not destroy, therefore it is stipulated that normal human beings have at least 5 precepts.

Keyword: Phi Pu-Ta tradition, Ethics, Esan People, Gratitude.

บทนำ

จริยศาสตร์ คือศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติของมนุษย์ เป็นการมองพฤติกรรมของมนุษย์ในแง่ของคุณค่า กล่าวคือ ต้องตัดสินหรือวัดคุณค่าของการกระทำของมนุษย์ว่าดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด (วรรณไวยากร, 2514: 23) แต่เมื่อก้าวภาพรวมแล้ว จริยศาสตร์จะเน้นปัญหาสำคัญ 3 ประเภท ได้แก่ 1) ปัญหาเรื่องสิ่งที่ประเสริฐในชีวิตมนุษย์ 2) ปัญหาเรื่องมาตรฐานในการตัดสินความดี และ 3) ปัญหาเรื่องคุณค่าทางจริยะ (วรรณไวยากร, 2514: 27) แม้ในพุทธปรัชญา โดยเฉพาะในส่วนของหลักพุทธจริยศาสตร์ ก็มีเนื้อหาสอดคล้องกับหลักจริยศาสตร์สากลทั้ง 3 ประเด็นดังกล่าว

พระพุทธรศาสนามีบทบาทสําคัญในสังคมไทยหลายมิตี เช่น มิตีทางดํานสังคม มิตีทางดํานศาสนา มิตีทางดํานการศีกษา มิตีทางดํานประเพณีวัฒนธรรม โดยเฉพาะมิตีทางดํานประเพณีวัฒนธรรมนั้น เราจะเห็นได้ว่า มีประเพณีและวัฒนธรรมหลายอย่างที่ได้รับอิทธิพลจากหลักคำสอนในทางพระพุทธรศาสนา เช่น เดือนอ้าย (ฮิตบุญเข้ากรรม) เดือนยี่ (ฮิตบุญคุณลาน) เดือนสี่ (ฮิตบุญเผลว หรือบุญมหาชาติ) เดือนเจ็ด (ฮิตบุญชํอะ) เดือนแปด (ฮิตบุญเข้าพรรษา) เดือนเก้า (ฮิตบุญข้าวประดับดิน) เดือนสิบ (ฮิตบุญข้าวสาก) เดือนสิบเอ็ด (ฮิตบุญออกพรรษา) และเดือนสิบสอง (ฮิตบุญจัน) เป็นต้น

ประเพณีผีปูด้าถือเป็นประเพณีความเชื่อของชาวอีสานที่ได้รับการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่มัยโบราณ เป็นประเพณีที่สะท้อนแนวความคิดในหลากหลายมิตีด้วยกันเช่นมิตีทางดํานพุทธจริยศาสตร์ มิตีทางดํานวิญญาณนิยม มิตีทางดํานอภิปรัชญา จะเห็นได้ว่าประเพณีผีปูด้าของชาวอีสานมีมิตีความเชื่อที่หลากหลายแต่ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์ประเพณีผีปูด้าในมิตีความเชื่อดํานพุทธจริยศาสตร์

ประเพณีผีปูด้าเป็นประเพณีสําคัญของชาวอีสาน โดยเป็นหนึ่งในประเพณีสําคัญประจำเดือนที่เรียกว่า ฮิต 12 คนอีสานได้รับความคิดชุดนี้ มาจากหลายแหล่ง นับตั้งแต่คัมภีร์ทางพระพุทธรศาสนาถึงลัทธิธรรมนิยมอีสานที่พยายามเชื่อมโยงความคิดชุดนี้ไปถึงคัมภีร์ทางพระพุทธรศาสนา โดยอ้างถึงตำนานพระเจ้าพิมพิสาร ที่ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับพระญาติที่ล่วงลับไปแล้ว (ส.ธรรมภักดี, มปป.: 177) ความเชื่อดังกล่าวนี้ได้รับการยอมรับจนกระทั่งกลายเป็นแบบแผน ในการดำเนินชีวิตทั่วทุกภูมิภาคของอีสาน เช่น ในจังหวัดอุบลราชธานี มีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีผีปูด้ามาเป็นระยะเวลาาร่วม 200 ปี (โสรัจ นามอ่อนและคณะ, 2555: บทคัดย่อ) ในจังหวัดนครราชสีมาแม้จะมีความหลากหลายทางดํานชาติพันธุ์ เช่นกลุ่มชาวไทยโคราช กลุ่มชาวจีน กลุ่มชาวเขมรกลุ่มชาวมอญ และกลุ่มชาวลาว แต่ก็ยังความเชื่อในประเพณีผีปูด้า (นิวัฒน์ หนางเกษม, 2564: 5) ในจังหวัดร้อยเอ็ดมีการเชื่อมโยงประเพณีดังกล่าว ไปยังหลักคำสอนเรื่องความกตัญญู (อนันตศักดิ์ พลแก้วเกษ, 2555: 157)

แนวคิดหลักที่ปรากฏใน ประเพณีผีปูด้าสะท้อนแนวคิดหลักอย่างน้อย 2 มิตี 1) มิตีทางอภิปรัชญาเชื่อมโยงความคิดในเรื่องของวิญญาณนิยม ซึ่งเชื่อว่าสรรพวัตถุและสรรพสัตว์ (ซึ่งรวมถึง ต้นไม้ ก้อนหิน ลำธาร สภาพอากาศ งานหัตถกรรมของมนุษย์ และแม้แต่คำพูด) ล้วนแต่มีวิญญาณ มีชีวิต และ/หรือมีเจตจำนงเป็นของตัวเอง ลัทธิวิญญาณนิยมเป็นแนวคิดที่เก่าแก่ที่สุดในโลก จนเป็นความเชื่อที่ติดนิสัยมากับมนุษย์ ความเชื่อเหล่านี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้แต่ก็อาจจะถือว่าเป็นความเชื่อเพื่อชดเชยอารมณ์ และความรู้สึกกลัวและหวาดระแวง 2) มิตีทางดํานจริยศาสตร์ ความกตัญญู คือ การบูชาบรรพบุรุษ ซึ่งเกิดจากความสำนึก รู้คุณของบรรพบุรุษ แสดงถึงการให้เกียรติให้ความเคารพ เพราะมีความเชื่อว่าการกระทำเช่นนี้เป็นการให้ความสุขแก่ผู้ตายด้วยความกตัญญูรู้คุณ จนเกิดมีเทพเจ้าประจำตระกูล หรือประจำครอบครัว (นงเยาว์ ชาญณรงค์, 2542: 14)

ดังนั้น จึงเป็นเหตุให้ผู้ศีกษา ได้สนใจที่จะทำการศีกษา เพื่อวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญูผ่านประเพณีผีปูด้าของชาวอีสาน โดยใช้หลักการวิเคราะห์ตามหลักการของพุทธจริยศาสตร์ เพื่อเป็น

ข้อมูลไว้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของอนุชนคนรุ่นหลัง และเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจใฝ่ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีนี้ ในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญู
2. เพื่อศึกษาประเพณีผีป่วนของชาวอีสาน
3. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญูผ่านประเพณีผีป่วน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ในการศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญู ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญูจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ตลอดจนงานวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง นำมาสรุปประมวลเป็นองค์ความรู้สำหรับการวิเคราะห์

เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้เกี่ยวกับประเพณีผีป่วนของชาวอีสาน ผู้วิจัยศึกษาประเพณีผีป่วนของชาวอีสานจากหนังสือ ตำรา งานวิจัย บันทึกรวบรวมที่เกี่ยวข้อง แล้วประมวลเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป

ในวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญูผ่านประเพณีผีป่วน ผู้วิจัยวิเคราะห์ผ่านมุมมองทางจริยศาสตร์ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านอภจริยศาสตร์ ด้านเกณฑ์ตัดสินจริยศาสตร์ และด้านอุดมคติชีวิต

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย “วิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญูผ่านประเพณีผีป่วนของชาวอีสาน” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ข้อคือ 1) เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญู 2) เพื่อศึกษาประเพณีผีป่วนของชาวอีสาน 3) เพื่อวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญูผ่านประเพณีผีป่วนของชาวอีสานผลการศึกษามีข้อสรุปดังนี้

หลักพุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญู มีผลการศึกษาดังนี้

จริยศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยความดี ความชั่ว ความถูก ความผิดสิ่งที่ควรเว้น สิ่งที่ไม่ควรทำหมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยศีลธรรม หลักศีลธรรม กฎที่ว่าด้วยความประพฤติกุศลและพฤติกรรม ลักษณะเนื้อหาและขอบเขตของจริยศาสตร์ได้เน้นหนักในลักษณะเรื่องความดีอันควรจะเป็น ควรจะทำและคุณค่าต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์อันเกิดมาจากการมีเสรีภาพในการตัดสินใจ อยู่ในวงขอบเขตเกี่ยวกับอุดมคติทางศีลธรรมเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติว่าดีหรือชั่ว กล่าวถึงเสรีภาพแห่งเจตจำนง อิสรภาพของมนุษย์ ความรับผิดชอบ สิทธิ หน้าที่ และเป็นศาสตร์ที่เน้นคุณค่าทางศีลธรรม ให้อิสระในการเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ตนปรารถนา

หลักพุทธจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนา เป็นแบบสมบูรณ์นิยม ความดี ความชั่วในการกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดไว้แล้วโดยธรรมชาติ มนุษย์ไม่ใช่มนุษย์ที่ตัดสินว่าการกระทำใดเป็นความดีการกระทำใดเป็นความชั่ว เพราะวาระบบพุทธจริยศาสตร์วางอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า มีความเป็นระเบียบสม่ำเสมออยู่แล้ว ธรรมชาติ คือความเป็นระเบียบเรื่องจิตนิยาม กับกรรมนิยามพุทธจริยศาสตร์ มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัวมีลักษณะไม่บังคับให้เชื่อหรือให้นับถือ แต่จะกล่าวถึงเหตุและผล ความจริงที่สมบูรณ์ ความรอบรู้รอบคอบ ความเข้าใจ ความรู้แจ้งชัดเจน ความตื่นตัวแจ่มใสเบิกบาน สามารถจัดตามลักษณะหลักการสอนแบบที่สำคัญซึ่งมีลักษณะเป็นทั้ง ศิลธรรม คุณธรรมจริยธรรม อุดมคติสูงสุด และทฤษฎีหลักที่สำคัญ หลักพุทธจริยศาสตร์ เป็นหลักศีลธรรม จริยธรรมในทางพุทธศาสนาที่สามารถนำมาบูรณาการในการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม โดยได้แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น คือ จริยศาสตร์ที่เป็นไปเพื่อเป็นฐานรองรับคุณภาพต่าง ๆ และเพื่อความสันติในสังคม คือ เบญจศีล และเบญจธรรม 2) พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง คือ จริยศาสตร์ที่เป็นไปเพื่อพัฒนาจิตใจและขัดเกลادنองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น คือ ศีล 8 และกุศลกรรมบถ 10 ประการ 3) พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง คือ จริยศาสตร์ที่เป็นไปเพื่อพัฒนาผู้ปฏิบัติให้ถึงความเป็นอริยชน หรือบรรลุมรรคผลนิพพาน คือ มรรคมรรค 8 เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธจริยศาสตร์นั้น มีเกณฑ์ตัดสินถึงคุณค่าเชิงจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักการสำหรับเป็นเกณฑ์วินิจฉัยความดีและความชั่ว ลักษณะที่เป็นข้อตัดสินความดีในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น โดยอาศัยการกระทำ 2 ลักษณะเป็นตัวจำแนก คือการกระทำใดที่มีรากฐานมาจากกุศลมูล ถือว่าเป็นการกระทำที่ดีมีประโยชน์มีคุณค่า ส่วนการกระทำที่มีรากฐานมาจากอกุศลมูล ถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นฝ่ายชั่ว ซึ่งมีหลักสำหรับพิจารณาตัดสินว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรผิด อะไรถูก อะไรควร อะไรไม่ควร โดยสามารถสรุปเป็นหลักพิจารณาได้ดังนี้ คือ เจตนาของการกระทำ บทพุทธบัญญัติ พฤติกรรมของจิต ผลของการกระทำ และผลของการปฏิบัติ จากการตัดสินความดีสูงสุดในพระพุทธศาสนาเถรวาทได้นั้น ต้องลงมือปฏิบัติเอง พิสูจน์ให้เห็นจริงด้วยตนเองนั้นแหละจึงจะได้ชื่อว่า รู้จักกฎเกณฑ์ในการตัดสินความดีที่ถูกต้องและจริงแท้โดยไม่ต้องให้ใครมาหลอกลวงได้ จากพุทธจริยศาสตร์ดังกล่าวทำให้ทราบว่า พุทธจริยศาสตร์มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายและมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีการพัฒนาตนอยู่ตลอดเวลาจึงสามารถพัฒนาตนได้ตามหลักการพุทธจริยศาสตร์เพื่อความสุขและความสงบในสังคม

สรุป พุทธจริยศาสตร์ได้พยายามเน้นเรื่องชีวิตมนุษย์เป็นศูนย์กลางแห่งปัญหาของความทุกข์นานาประการ และเป็นศูนย์กลางแห่งปัญญาความรู้ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลแก่การดำเนินวิถีชีวิตให้ เป็นไปได้อย่างถูกต้อง จนสามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดท้ายสูงสุดของชีวิต สามารถดับทุกข์ดับกิเลสของชีวิตได้อย่างสิ้นเชิง “ชีวิตในกรอบพุทธปรัชญา” เป็นการรักษา ทาหน้าที่รักษาคณะประกอบของธรรมชาติให้อยู่ต่อไป หรือการรักษาชีวิตให้ต าเนินต่อไป มีการรักษาชีวิตมุ่งสู่จุดหมายตาม ความประสงค์คือ ความสุขและพระนิพพานในที่สุด “ชีวิตในกรอบพุทธปรัชญา” เป็นชีวิตที่มุ่งสู่จุดหมายคือความสุขและพระนิพพาน “จุดหมายหมายของชีวิตตามหลักพุทธปรัชญา” มีจุดหมายหมายอยู่ที่การมีความสุขในเบื้องต้น ความสุขในท่ามกลาง และความสุขในขั้นสูงสุด “ประโยชน์ของชีวิตที่จะได้รับ” คือประโยชน์เพื่อตน ประโยชน์เพื่อผู้อื่น และประโยชน์ร่วมกันกับผู้อื่น “หลักธรรมที่จะนำชีวิตมุ่งสู่จุดหมาย” เป็นกำลังที่เกิดขึ้นจากภายในจิตโดยมีกำลัง

ทางปัญญา กำลังความเพียร กำลังความสุจริตและกำลังจากการได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น จึงจะนำชีวิตมุ่งสู่จุดมุ่งหมายได้เมื่อถึงจุดหมายแล้วมี “การตั้งตนไว้บนฐานแห่งชอบธรรม” ได้อาศัยปัญญาเป็นที่ตั้ง มีการเป็นอยู่ด้วยสัจจะหรือความจริงและรู้จักจากะหรือการบริจาคช่วยเหลือผู้อื่น พร้อมกับการทำจิตใจให้มีความสงบ

ประเพณีผีปู่ตาของชาวอีสาน มีผลการวิจัยดังนี้

ความเชื่อเรื่อง “ผี” เป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ที่มีมาช้านานและกลุ่อยู่ทั่วไปในสังคมทุกแห่ง เพียงแต่อาจมีการเชื่อถือและการปฏิบัติตามความเชื่อที่แตกต่างกันไปบ้างในแต่ละสังคมและแต่ละยุคสมัย แม้ในปัจจุบันสังคมต่าง ๆ จะมีศาสนาที่ประณีตขึ้น และโลกมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่ความเชื่อเรื่อง “ผี” ก็มิได้สูญหายไป ยังคงดำรงอยู่ และมีการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องให้เห็นกันอยู่ในสังคมทั่วไป การที่ “ผี” เป็นคติความเชื่อที่มีมาช้านานและมีอิทธิพลอย่างมากต่อความผิดและพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนั้น ทำให้เรื่องของ “ผี” มีการกล่าวถึงกันทั่วไปในทุกสังคมและทุกยุคทุกสมัย เมื่อพบเห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ฝนตก พายุพัด น้ำท่วม แผ่นดินไหว ฯลฯ และความเป็นไปของชีวิตในลักษณะต่างๆ เช่น การเกิด การเจ็บป่วย การตาย ฯลฯ ซึ่งตนไม่สามารถอธิบายมูลเหตุของปรากฏการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นได้ ก็เกิดความประหลาดใจและรู้สึกกลัว จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับบางอย่างที่อยู่เหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น ในที่สุดก็เกิดเป็นคติเกี่ยวกับผีบางเทวดาขึ้นมา และเกิดการยึดถือต่อ ๆ กัน มาอย่างแน่นหนาและกว้างขวาง

ความเชื่อในเรื่องผีปู่ตามีความสัมพันธ์กันระหว่างวิญญาณหรือผีบรรพบุรุษกับความเชื่อในสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติซึ่งเป็นความเชื่อที่มีมาแล้วตั้งแต่สมัยบรรพกาล ความเชื่อเรื่องผีปู่ตานี้มีมาก่อนที่ประชาชนในภาคอีสานจะยอมรับนับถือพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษหรือผีบรรพบุรุษ จึงสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเหนือธรรมชาติกับชีวิตมนุษย์มาตั้งแต่สมัยบรรพกาล อาจด้วยความกลัว ความไม่รู้อะไรก็แล้วแต่ เกิดเป็นผีได้หมด คนเราจึงเคารพ และสยบยอม เพื่อให้วิญญาณบรรพบุรุษหรือผีที่ตนเองนับถือปกป้องคุ้มครองคนในครอบครัวหรือช่วยให้การเป็นอยู่ดีขึ้นมีโชคลาภ จึงมีการบวงสรวงเซ่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษหรือผีปู่ตาเป็นประจำทุกปี

วิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญูผ่านประเพณีผีปู่ตาของชาวอีสาน มีผลการศึกษาวิจัยดังนี้

สังคมชนบทอีสานจะเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม เชื่อถือในเรื่องบาปบุญ คุณโทษ ขวัญวิญญาณ เทวดาอารักษ์ ตลอดจนผีบางนางไม้ โดยมีการเซ่นสรวงตามฤดูกาล เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ หรือแก้ไขปัญหาวิตถ์เปรียบเหมือนภูมิคุ้มกันภัยพิบัติทั้งหลายทั้งปวงมิให้มากล้ำกรายตนหรือครอบครัวตลอดจนทุกชีวิตในชุมชน

จากการวิเคราะห์จริยศาสตร์เรื่องความกตัญญูผ่านประเพณีผีปู่ตาของชาวอีสานพบว่าชาวอีสานเชื่อว่าผีปู่ตาสามารถพิทักษ์คุ้มครองได้ทุกอย่าง ตั้งแต่ชีวิตชาวบ้าน สัตว์เลี้ยง ตลอดจนทรัพย์สินส่วนรวมของหมู่บ้าน อีกทั้งสามารถป้องกันผีป่าและผีที่มาจากที่อื่นไม่ให้รบกวนชาวบ้านได้อีกด้วย ผีปู่ตาจะช่วยคนดีที่

ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม หรือกติกาหรือกฎเกณฑ์ของสังคม จะลงโทษผู้ละเมิดกฎเกณฑ์ ดังนั้นพืชหรือสัตว์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นก็จะมีศักดิ์สิทธิ์ไปด้วย คือถือว่าเป็นต้นไม้ของปู่ตา เป็นสัตว์ของปู่ตา เป็นต้นชาวบ้านจะเคารพยำเกรงต่อผีปู่ตามาก ถ้ามีเรื่องเดือดร้อนหรือขอร้องให้ปู่ตาช่วยเหลือ มักจะไปกราบไหว้แล้วบน หรือขอให้ปู่ตาช่วย ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามสัญญาอย่างเคร่งครัด บิดพลิ้วไม่ได้ ชุมชนตำบลแสลงโทนจึงมีพิธีเลี้ยงปู่ตาพร้อมกับทำบุญหมู่บ้านให้เป็นประจำทุกปี

หลักพุทธจริยศาสตร์ในประเพณีผีปู่ตาจากที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์หลักพุทธจริยศาสตร์และความเชื่อในประเพณีผีปู่ตานี้ปรากฏว่า หลักพุทธจริยศาสตร์ในประเพณีแขนงดาปู่ประกอบด้วย พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น ซึ่งเป็นความประพฤติในชั้น “ศีล” ได้แก่ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมทางกายและทางวาจา ให้มนุษย์ทำถูก พุทถูก ทำดี พุทดี พระพุทธศาสนาได้แบ่งบุคคลออกเป็น 2 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีศีลแตกต่างกัน ดังนี้ 1) กลุ่มคฤหัสถ์หรือผู้ครองเรือน กลุ่มนี้เป็นผู้มีบ้านเรือน อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว มีการประกอบอาชีพแตกต่างกัน เช่น อาชีพเกษตรกร รับจ้าง ค้าขาย รับราชการ เป็นต้น

ดังนั้นการจัดพิธีเลี้ยงผีปู่ตา ตามที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์แล้ว จึงเห็นว่าหลักพุทธจริยศาสตร์ที่เข้ากันได้กับพิธีกรรมของการเลี้ยงดาปู่ ก็คือหลักจริยศาสตร์ระดับต้นในพุทธศาสนา เพราะหลักพุทธจริยศาสตร์ระดับต้นมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้คนกลุ่มนี้มีความประพฤติถูกต้อง เป็นคนดี มีระเบียบวินัย อยู่ร่วมกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วยดี ให้เกื้อกูล ไม่เบียดเบียน ไม่ทำลาย จึงกำหนดให้มนุษย์ปกติทั่วไปมี ศีล 5 ข้อ เป็นอย่างต่ำ หรือ หากต้องการปฏิบัติให้มากขึ้นไปอีกก็ให้มีศีล 8 ข้อ สำหรับศีล 8 ข้อ นี้ไม่ถือว่าเป็นปกติกับมนุษย์ทั่วไปเหมือนกับศีล 5 ซึ่งถือกันว่าเป็นมนุษยธรรม คือธรรมที่มนุษย์ปกติทั่วไปพึงมี 2) กลุ่มพรพชิตหรือนักบวช กลุ่มนี้เป็นผู้ไม่มีบ้านเรือน เกิดขึ้นจากกลุ่มคนที่เป็นคฤหัสถ์หรือผู้ครองเรือนเข้ามาบรรพชาหรืออุปสมบท ในพระพุทธศาสนา คำว่า “บรรพชา” หมายถึง การออกจากเรือนไปสู่ความไม่มีเรือน เวลาต่อมาใช้สำหรับการบวชเป็นสามเณร มีศีล 10 ข้อ ส่วนคำว่า “อุปสมบท” มาจากคำว่า “อุปสัมปทา” หมายถึง การเข้าไปอยู่ร่วมกันใกล้ชิด คือการให้บุรุษเข้าไปบวชเป็นภิกษุ มีศีล 227 ข้อ หรือการให้สตรีเข้าไปบวชเป็นภิกษุณี มีศีล 311 ข้อ เป็นต้น ความประพฤติในชั้น “ศีล” ของบุคคลทั้งสองกลุ่มดังกล่าวจัดอยู่ในขอบข่ายเนื้อหาของพุทธจริยศาสตร์ระดับต้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้ หลักพุทธจริยศาสตร์มีพื้นฐานแนวคิดคำสอนมาจากพระพุทธศาสนา เป็นจริยศาสตร์ศาสนาโดยมีลักษณะเป็นคำสอนข้อชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิต ไม่มีข้อบังคับ ไม่มีการลงโทษ โดยนักวิชาการสายพุทธศาสนาได้แบ่งพุทธจริยศาสตร์ออกเป็น 3 ระดับคือ พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น พุทธจริยศาสตร์ระดับกลางและพุทธจริยศาสตร์ระดับสูง พุทธจริยศาสตร์ในพุทธศาสนานั้นเป็นแบบสมบูรณ์นิยมซึ่งถือว่าความดี ความชั่วเป็นเรื่องของกฎเกณฑ์ตามธรรมชาติ ที่มีความแน่นอนไม่มีใครบิดเบือนได้ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปริยัติธรรมวงศ์, ดร. ที่กล่าวว่า “พุทธจริยศาสตร์ มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัวมีลักษณะไม่บังคับให้เชื่อหรือให้นับถือ แต่จะกล่าวถึงเหตุและผล ความจริงที่สมบูรณ์ ความรอบรู้รอบคอบ ความเข้าใจ ความรู้แจ้งชัดเจนนความตื่นตัวแจ่มใสเบิกบาน สามารถจัดตามลักษณะหลักคำสอน

แบบที่สำคัญซึ่งมีลักษณะเป็นทั้ง ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม อุดมคติสูงสุด” (พระครูปริยัติธรรมวงศ์, 2553: 87) ประเพณีพิธีกรรมแซนตาปูของชุมชนตำบลแสงโตน อำเภอบางบาล จังหวัดบุรีรัมย์นั้น เป็นประเพณีดั้งเดิมของชุมชนที่ได้รับการสืบทอดอนุรักษ์ไว้เป็นระยะเวลาร่วมร้อยปีมาแล้ว ประเพณีการแซนตาปูตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อในผีบรรพบุรุษหรือความเชื่อที่อยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ตามธรรมชาติ เพราะคนในชุมชนเชื่อว่า “ตาปู” สามารถลดบันดาลความสุข ความทุกข์เดือดร้อน หรือสมหวังให้แก่ ผู้ที่นับถือหรือดูหมิ่นตาปูได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นายโสรัจ นามอ่อนและคณะ ที่กล่าวว่า “ความสำคัญและความศักดิ์สิทธิ์ ของศาลดอนเจ้าปู่ประจำแต่ละหมู่บ้านเป็นที่เคารพ ยำเกรงของชาวบ้านยิ่งนัก เพราะผีปู่ตาเทพอารักษ์ที่ปกปักรักษา ศาลดอนเจ้าปู่ นั้นๆ สามารถสำแดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ให้ชาวบ้านได้รู้เห็นเป็นประจักษ์บ่อยครั้งเกี่ยวกับวิถีชีวิตประจำวันของชุมชนในถิ่นนั้น ๆ เช่นถ้ามีคนในหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่งประพฤติดิจจาริตประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน เช่นบุกรุกเข้าไปตัดไม้ทำลายป่าที่ดอนปู่ตาโดยไม่บอกกล่าวรุกขเทวา ก็จะทำให้มีอันเป็นไป ปวดหัวตัวร้อนเป็นหวัดเป็นไอเป็นไข้ ถึงเจ็บหนักและถึงชีวิตก็เคยมีบ่อยครั้ง”

ข้อเสนอแนะ

1. **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย** สำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ผู้วิจัยเห็นว่า การดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบันในแต่ละระดับทางพุทธจริยศาสตร์ เป็นการมุ่งส่งเสริมให้มนุษย์เข้าถึงเป้าหมายชีวิตของบุคคลแต่ละระดับ เพื่อมุ่งสนับสนุนการกระทำดังกล่าว ซึ่งสามารถสะท้อนผลในเชิงประจักษ์ว่า พุทธศาสนาเถรวาทรับรองถึงความสัมฤทธิ์ผลที่จะพึงมีพึงเกิด จะเห็นได้จากหลักพุทธจริยศาสตร์ในระดับต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นแล้วว่า บุคคลสามารถประสบความสำเร็จในชีวิตได้เป็นขั้น ๆ ตามการกระทำของตน การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธจริยศาสตร์

2. **ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้** เป็นปฏิบัติทางจริยศาสตร์ที่พอเหมาะแก่การพัฒนาปัจเจกภาพของบุคคล จึงควรริบสร้างจิตสำนึกที่ดีให้เกิดขึ้นกับสังคมไทยเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยการส่งเสริมนโยบายที่ช่วยให้คนไทยได้มีการนำหลักพุทธจริยศาสตร์มาบูรณาการใช้ในชีวิตรประจำวันตามหลักพุทธจริยศาสตร์แต่ละระดับ

3. **ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป** จากการศึกษาวิจัยในเรื่อง “วิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เรื่องความกตัญญูผ่านประเพณีผีปู่ตาของชาวอีสาน” ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นบางอย่างที่สามารถนำมาวิจัยต่อยอดได้ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอประเด็นสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

- 1) ควรศึกษาพุทธจริยศาสตร์สำหรับเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาเยาวชนติดโซเชียล
- 2) ควรมีการศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์กับประเพณีพิธีกรรมอื่น ๆ ที่ชาวพุทธได้ทำเป็นประจำ
- 3) ควรมีการศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์กับความรับผิดชอบทางด้านสังคมการเมือง

เอกสารอ้างอิง

วรรณไวทยาภรณ์. (2514). **ปรัชญา**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ส.ธรรมภักดี. (มปป.). **ประเพณีโบราณอีสาน**. กรุงเทพฯ: ส.ธรรมภักดี.

นงเยาว์ ชาญนรงค์. (2542). **ศาสนากับสังคม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นายไสร็จ นามอ่อน และคณะ. (2555). “การศึกษาวิเคราะห์สาเหตุความเชื่อชาวพุทธที่มีต่อศาลดอนเจ้าปู่
ประจำหมู่บ้าน จังหวัดอุบลราชธานี”. **รายงานการวิจัย**. (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อนันตศักดิ์ พลแก้วเกษ. “การศึกษาตัวบทและบทบาทของผีปู้ตา ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัด
ร้อยเอ็ด”. **วารสารวิถีสังคมมนุษย์**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน): 157.

